

אמאי — מדוע צריך האדם לישאל קודם על נדרו הראשון ואחר כך על נדרו השני?

הלא אי בעי, על האי ניתשיל ברישא. ואי בעי, על האי ניתשיל ברישא.

הלא יכול האדם לישאל על נדרו השני לפני הנדר הראשון, ואפילו כאשר הנדר השני עדיין לא חל [היות שהנדר הראשון עדיין לא הותר], שהרי לפי דברי רבינא, אפשר לישאל על הנדר עוד לפני שהוא חל בפועל?

ומתריצין:

מי יודע הי ראשון והי שני?

מנין לך שכונת התנא "ראשון ושני" היינו הנדר הראשון שנדר והנדר השני שנדר? והלא אפשר לומר שכונת התנא "ראשון ושני" היינו הנדר הראשון שהוא בא להתיר, והנדר השני שהוא בא להתיר, ועיקר כונת התנא היא לומר שצריך להתיר את שני הנדרים, ואין הבדל איזה נדר הוא מתיר קודם.

מיתיבי — ומקשינן: עוד מבריייתא:

אדם שאמר: קונם שאיני נהנה. והוסיף ואמר: חריני נזיר לכשאשאל עליו. אם אשאל על הנדר הראשון אהיה נזיר. הרי זה,

נשאל על נדרו, ואחר כך נשאל על נדרו.

כלומר: אם רוצה הוא להתיר את נדרו צריך

סוברים בין בהפרה בין בהתרת חכם שאפשר להפר ולהתיר נדרים עוד לפני שהם חלים, ובריייתא זו היא כדעת רבי נתן.

אמר רבינא: אמר לי מרימר, הכי אמר אבוך משמיה דרב פפי:

מחלוקת של רבנן ורבי נתן היא רק בהפרה.

אבל בשאלה, דברי הכל מפר (כלומר: לכולי עלמא יכול החכם להתיר את הנדר) ואף על פי שלא חל נדר. דכתיב "לא יחל דברו", למימרא דלא הוה ביה מעשה. (38) — שמשמעות הפסוק היא שאפשר להתיר את הנדר אפילו כאשר הנדר עדיין בגדר דברים בעלמא. דהיינו, שעדיין הנדר לא נעשה בפועל.

ב-צ מיתיבי — ומקשינן על כך מבריייתא:

האומר: קונם שאיני נהנה לפלוני, ואחר כך נדר שאיני נהנה למי שאשאל עליו. דהיינו, נדר שלא ינהה מהאדם שאצלו ילך לישאל על נדרו הראשון —

נשאל אצל חכם על הראשון, ואחר כך נשאל על השני.

אם רוצה אותו אדם להתיר את נדרו, צריך הוא להתיר את שני הנדרים, כיון שאם לא יתיר על הנדר השני, אז בכך שנשאל על הראשון הוא עובר על נדרו השני, שהרי הוא נהנה מהאדם שהתיר לו את נדרו.

ומקשה הגמרא מדברי ברייתא זו על רבינא:

38. זהו פירוש הר"ן. אך המפרש מבאר שאין כונת הגמרא לפרש את משמעות הפסוק, אלא כונת הגמרא היא כך:

למימרא, דלא הוה ביה מעשה כלומר: נמצא לפי

דברי רבינא, שרב אחא בר רב הונא לא היה צריך להטעות את אותו אדם שישא אשה אלא

א. האומרת **טמאה אני לך** — מי שאמרה לבעלה שהיא עשתה מעשה איסור הרי היא נאמנת, והיא אסורה לבעלה.

ב. **שמים ביני לבינך**. כלומר: השמים עדים בדבר שביני לבינך שאינך יכול להוליד. ונאמנת האשה בטענה זו והיא יכולה לתבוע גט וכתובה.

ג. ונטולה **אני מן היהודים** — אשה שאסרה על עצמה הנאת תשמיש מכל היהודים, כופים את הבעל להוציאה ולתת לה כתובה, כיון שמוכח מדבריה שקשה לה התשמיש, והרי היא נחשבת כאנוסה.

אלו הם דברי משנה ראשונה.

חזרו לומר [חזרו בהם], כדי שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה.

א. האומרת **טמאה אני לך**, אינה נאמנת⁽³⁹⁾ ותביא ראייה לדבריה.

הוא גם להתיר את נזירותו, כיון שאם לא יתיר את נזירותו, הרי מיד בשעה שיותר הנדר הוא יהיה נזיר.

ומקשה הגמרא מדברי ברייתא זו על רבינא:

ואמאי? — מדוע צריך לישאל קודם על הנדר ואחר כך על הנזירות?

הלא **אי בעי, על נדרו ניתשיל ברישא. ואי בעי, על נזרו ניתשיל ברישא** — יכול האדם לישאל על הנזירות עוד לפני שנשאל על הנדר, ואפילו שהנזירות עדיין לא חלה כל זמן שלא הותר הנדר, בכל זאת הרי לפי רבינא אפשר להתיר נדרים עוד לפני שהם חלים בפועל?

ומסקינן: **תיובתא.**

מתניתין:

בראשונה היו אומרים, שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה,

אך הר"ן ועוד ראשונים דחו תירוץ זה והם סוברים שאין אפשרות בידי חכמים לבטל דברי תורה אף כאשר הדבר נחוץ מאוד לגדור פרצות אלא כאשר מדובר בהוראת שעה, אבל אינם יכולים לתקן לדורות לעבור על דברי תורה. ויש ראשונים שתירצו שאין זה נחשב ביטול של דברי תורה משום שישנו כלל ש"כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש" ויכולים רבנן להפקיע את חלות הקידושין מלמפרע, ועל כן כאשר רבנן תקנו שאינה נאמנת הם הפקיעו את הקידושין של הבעל ואשתו מלמפרע, ואם כן נמצא שהיא היתה פנויה ולא עברה על איסור אשת איש אף אם היא זינתה, והרי היא מותרת לבעלה. אך לפי תירוץ זה נמצא שכאשר אשת כהן

יכול היה להתיר לו את נדרו אפילו לפני נישואיו.

39. הקשו הראשונים, איך תקנו חכמים שאין האשה נאמנת הא כיון שמדין תורה הרי היא נאמנת כיון "דשויה אנפשה חתיכה דאיסורא" (היינו שכל אדם נאמן ביחס לעצמו, ואם הוא אומר שהוא אסור במשהו אז אסור לו לעבור על דברי עצמו), ואם כן איך יכולים חכמים להתיר דברי תורה?

ויש מהראשונים שתירצו, כיון שדבר זה גורם תקלה מרובה משום שכל אחת שתרצה להתגרש מבעלה תאמר לו טמאה אני לך לכן התירו חכמים דברי תורה כדי לגדור פרצה זו.

ב. השמים ביני לבינך, אינה נאמנת, ויעשו דרך בקשה – וינסה הבעל לפייסה ולרצותה שלא תאמר כן עוד. (40)

ג. ונטולה אני מן היהודים. יפר לחלקו ותהא משמשותו, ותהא נטולה מן היהודים. אלו הם דברי משנה אחרונה:

אך הרשב"א והתוספות מוסיפים להקשות על דברי ה"ר אליעזר, שסברתו אינה מועילה אלא לענין שלא יהא הבעל חייב לגרשה, אבל הרי בגמרא מבואר שאם היא אשת כהן אז לא רק שאינו חייב לגרשה אלא אפילו היא אוכלת בתרומה, והלא לענין תרומה ודאי שהאיסור הוא עליה, ואם כן הרי היא צריכה להיות נאמנת ביחס לעצמה וצריכה היא להיות אסורה מלאכול בתרומה.

והקרן אורה מתרץ את קושית הרשב"א, שהאיסור לאכול בתרומה אינו איסור עצמי אלא זהו תולדה של מה שהיא אסורה לבעלה הכהן ואם כן לא שייך להפריד ביניהם וכיון שלבעלה היא מותרת משום שאינה נאמנת ביחס אליו אז היא מותרת אף לאכול בתרומה.

העולה מהדברים: יש שתי דעות בראשונים, מהו הדין תורה

המקורי לפני התקנת חכמים.

דעה א' סוברת, שהדין המקורי הוא כמו המשנה ראשונה שהיא נאמנת וחכמים תקנו שהיא לא תהיה נאמנת, (ויכולתם לתקן כך הוא, או מטעם שעקרו את הקידושין מלמפרע או שכדי לגדור פרצות יכולים הם לבטל דברי תורה).

דעה ב' סוברת, שהדין המקורי הוא כמו המשנה אחרונה שאינה נאמנת, אלא שבתחילה תקנו חכמים להאמין לה שמכיון שהיא מבזה את עצמה בטענה זו על כן יש יסוד להאמין לה, ולאחר מכן בטלו חכמים את התקנה הזו משום שראו שיש חשש שמא עיניה נתנה באחר.

40. זהו פירוש הר"ן. ובתוספות מובא עוד

תאמר שנבעלה לנתין או לממזר אז היא תהא נאמנת כיון שעל זה לא יועיל הפקעת הקידושין כיון שאף פנויה הנבעלת לנתין או לממזר הרי היא אסורה לינשא לכהן. [ראשונים].

והר"ן מתרץ שכאן אין את הכלל של שויא אנפשה חתיכה דאיסורא, שמכיון שהיא משועבדת לבעלה אין לה נאמנות על חשבון בעלה ואינה יכולה לאסור את עצמה על בעלה.

והתוספות מביא בשם ה"ר אליעזר סיבה נוספת שלא יהא במקרה דנן הכלל של שויא אנפשה חתיכה דאיסורא, והוא, שאף אם נאמר שאכן כדבריה והיא זינתה, בכל זאת אין האיסור עליה אלא האיסור הוא על בעלה, ועל כן כיון שאינה נאמנת אלא ביחס לעצמה ולא ביחס לבעלה אם כן הרי בעלה מותר בה, ואינו חייב לגרשה כיון שאפילו לפי דבריה היא עצמה אינה אסורה.

והתוספות מקשים על דברי ה"ר אליעזר, שהגמרא ביבמות (פד ב) אומרת שכל ביאה אסורה שהאיש מוזהר על זה אף האשה מוזהרת על זה, ואם כן כיון שלפי דבריה הבעל אסור בה אם כן אף היא אסורה בו ושוב שייך את הכלל של שויא אנפשה חתיכה דאיסורא.

והחתם סופר מבאר את דברי ה"ר אליעזר, שאין דבריו נסתרים מדברי הגמרא ביבמות. אלא אדרבה מקור טעמו הוא מדברי הגמרא ביבמות שכיון שהגמרא אומרת שרק כאשר האיש אסור אז אף האשה אסורה, אם כן במקרה דנן שהבעל אינו מחויב להאמין לה נמצא שלידו הרי היא מותרת לו ואם כן כיון שהבעל אינו עובר איסור אז אף האשה אינה עוברת איסור כלל אפילו אם היא באמת זינתה.

גמרא:

אמר רב פפא, בדיק לן רבא [שאל אותנו רבא],

איבעיא להו,

אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה או אין לה כתובה?

אשת כהן שאמרה לבעלה טמאה אני, מהו שתאכל בתרומה?

והסבר הספק הוא:

האם כיון דאונס לגבי כהן כרצון לגבי ישראל דמי [כשם שאשת ישראל נאסרת על בעלה אם זנתה ברצונה כך אשת כהן נאסרת על בעלה אפילו אם נאנסה], אז כמו כן לענין כתובה כשם שאשת ישראל שזנתה ברצון אין לה כתובה, כך אשת כהן אפילו אם נאנסה אין לה כתובה.

או דילמא, מצי אמרה ליה [יכולה האשה לטעון]: אנא, הא חזינא.

וגברא הוא דנסתחפה שדהו — אני צא-א כשלעצמי ראויה לך ולא אני גרמתי את האיסור, אלא בגלל קדושת כהונתך נאסרתי עליך, ואם כן אין אני צריכה להפסיד את כתובתי.

ואמרינן ליה [ופשטנו לרבא]: מתניתין היא [שזוהי משנה מפורשת].

ששינוי במשנה: האומרת טמאה אני לך יש לה כתובה.

ומפרשת הגמרא כיצד מוכח ממשנה זו.

במאי עסקינן [באיזה אופן מדובר במשנה],

אילימא — אם נאמר שמדובר באשת ישראל, אם כן יהיה קשה ממה נפשך,

האם רק להאסר לבעלה אינה נאמנת משום שחוששים שמא נתנה עיניה באחר, אבל לענין להאסר באכילת תרומה הרי היא נאמנת, או שאינה נאמנת כלל אפילו לגבי תרומה?

רב ששת אמר: אוכלת בתרומה, ואינה נאמנת כלל, כדי שלא תוציא לעז על בניה שהם חללים ופסולים לכהונה.

רבא אמר: אינה אוכלת, ואין חשש שיצא לעז על בניה, כיון שאפשר דאכלה חולין — שיכולה היא לאכול חולין, ולא ירגישו העולם בזה שהיא נמנעת מלאכול תרומה מחמת זנותה.

אמר רבא ומודה רב ששת שאם נתארמלה [נתאלמנה] שאינה אוכלת,

מידי הוא טעמא — שהרי כל טעמו של רב ששת אינו אלא משום שלא תוציא לעז על בניה,

ואם כן טעם זה אינו שייך באופן שנתארמלה ונתגרשה, משום שאז לא יצא לעז, כיון שאמרי השתא דאיתניכא — שיאמרו העולם שמה שהיא אסורה בתרומה זהו משום שהיא נפסלה עכשיו לאחר שנתאלמנה, ואם כן לא יצא לעז על בניה.

פירוש בשם רבינו חננאל על דברי המשנה יעשו דרך בקשה, שחכמים יתפללו עליהם שיהיה להם ילדים.